

Méhes Károly

A SZAKÁLL – MÁSODSZOR

Egykori angoltanárnőm nyomta kezembe Isaac Bashevis Singer *A szakáll* című elbeszélését. Ha jól emlékszem, a *Harper's magazin*ban jelent meg az 1980-as évek végén. Elolvastam, és roppant megtetszett. Dióhéjban legyen elég annyi, hogy a szokásos New York-i jiddis irodalmi környezetben játszódó sztori főszereplője az írónak tehetőségtelen, ám telek- és részvénytulajdonosként dúsgazdaggá lett Bendit Pupko. No, az ő felesége az, akiről *A szakáll* voltaképp szól. Ugyanis ezt a nőt szó szerint szakállal verte a természet. Egy ideig próbálkozott borotválkozással, gyantázással, égetéssel, de semmi sem használt, azok a fránya szőrszálak egyre csak erősödtek. Bendit Pupko ennek ellenére hajlandó volt őt nőül venni, mi több, kikötötte, a frigynek feltétele, hogy jövődöbelije többé ne borotválkozzék, hadd nőjön az a szakáll, ha egyszer így rendelte a sors!

Lefordítottam az elbeszélést, és elküldtem Várady Szabolcsnak, a *Holmi* szerkesztőjének. Mulatságosnak találta ő is az opust, és némi korrigálás után – élesen emlékszem, a „counter stocks” kifejezést akkoriban még a honi bankárok se tudták megfejteni, így maradtunk a „gyanús részvények” verzió mellett – a lap 1991. áprilisi számában meg is jelent. Kerek tízezer forint honoráriumot kaptam postai úton, ami akkor-tájt elég csinos pénznek számított. Ám még ez a minden téren való biztatás sem sarkallt további buzgóságra: *A szakáll* volt máig utolsó fordításom, ami napvilágot látott.

És bizonyára, jómagamat leszámítva, teljes feledésbe merült annak rendje és módja szerint.

Aztán eltelt hét esztendő, bő vagy szűk, ne firtassuk. Ami tán fontosabb, hogy a tudósok szerint ennyi idő alatt az összes, többmilliárdnyi sejtünk lecserélődik, lassanként új ember lesz belőlünk. Új ember voltam én is, mikor Európa kinevezett fővárosában, Brüsszelben, a meleg februárban találkoztam Jelenával. Először fiúnak néztem. Rövid, fekete haja, vastag, sűrű, összeérő szemöldöke volt, előreugró álla. Öltözéke kevés változatosságot mutatott: fekete inget, fekete farmert és bakancsot hordott. Tömpe, lerágott körmű ujjai közül egy percre sem hiányzott a cigaretta. Rekedt, mély hangon társalgott ismerőseivel, de úgy tetszett, csak jobb híján vet feléjük egy-egy inkább horkánásnak tetsző megjegyzést.

Oroszul folyt a szó.

És ismét eszembe jutott Nelli néni, az orosz tanár néni intése húsz év előtről, hogy mennyire fogom sajnálni, amiért nem figyelek oroszórán, mikor pedig ragadna rám a nyelv. Kihegyezett füllel el-elkaptam egy szót, mint ribjátá, ggye nahógyitszjá, vagy néhai kedvencem, a pámjátnyiki göröda. Mintha régi, álombéli tájakon barangolnék. Csak ez a vad arcú, szúrós tekintetű fiú ne bámult volna folyton oda. Mintha észrevette volna, hogy hallgatózom.

Ekkor azonban megkezdődött közös programunk, az egy héten át tartó szeminárium, melynek során az európai gondolat alappilléreivel ismerkedtünk. Ennyi nazálissal telemorgott angol nyelvű előadást életemben nem hallottam még. A kiméletlen szigorral összeállított napirend taposómalmában őrlődő, jól fésült, egyenöltönyös diplomaták egymásnak adták kis termünk kilincset, helyet foglaltak az írásvetítő mellett,

és félárbocra eresztett szemhéjjal eldarálták monológiukat, hogy aztán bármi konkrét kérdésre megadják a megfelelő választ. Ezek szerint az elhangzott felvetésre nem lehet egyetlen mondattal felelni, hiszen több, mint komplex a probléma, de keményen dolgoznak rajta, és mintegy 2006-ra, lépésről lépésre haladva mindenki számára megfelelő megoldást találnak majd – erről az obligát bájmosolyt elővonva biztosítottak, miközben máris akkurátusan helyére tolták a széket, barna bőr aktatáskájukat magukhoz ragadva – nem kis cinizmusról téve tanúbizonyságot – további hasznos időtöltést kívántak mindannyiunknak.

Kissé megszeppent és magát mindenképp megtisztelve érző keleti társaságunk egyetlen renitense ez a fekete Jelena-fiú volt, akit az ültetési rend mellém vezényelt. Először csak a neki balra ülő orosz kollégájával sutyorgott mind gyakrabban és egyre hangosabban, aztán, mint akinek végtelen elkeseredésében semmi sem drága, hozzám fordult.

– Mit vartogott? – kérdezte angolul, de nem várta meg reménytelen válaszat (mit is felelhettem volna?!), hanem elkezdte fújni a magát. – Tök hülye volt az ipse, figyelted, ahogy a szempillájával verdesett, igazi zsiros képű majom, gebedne meg mind, csak leszedik a nagy lovettát, nyomják a gőzös rizsát, hogy milyen fásza minden, másfél óráig nem lehet egy nyomorult blázt elszívni miattuk! Hát nem? – nézett rám, és döbbenet láttam, hogy a szemöldöke egyetlen vastag szőröcsk keresztben a homlokán.

Kifejtő válasz helyett csak hümmentettem, majd néhány gyors tollvonással egy kivételesen jól sikerült karikatúrát rittyentettem az Európai Unió csillagocskáival díszített jegyzetfüzetbe. Jelena felnyerített, az orrom előtt villogtak barna pöttyös sárga fogai. A következő pillanatban egy izgatott székrándítás kíséretében csoportunk atyamestere, Döminyik felpattant a helyéről, a falhoz lapulva hozzánk kúszott, és éles szemüveg-villogtatások közepette felhívta a figyelmünket, hogy miképp is illik e helyt viselkedni.

Úgy ültem, mint valaha régen a hittanórán, viccmesélés miatt Tibor atya részéről örökös átokkal sújtottan, de mire szegény Döminyik ismét helyet foglalt, olyan parádés torz pofát kerekítettem róla is, hogy a következő öt percben Jelenával majd' megdöglöttünk az arcizomrándulás nélküli nevetéstől.

Ez el is döntötte a sorsunkat a következő öt napra. Miközben próbáltunk jól viselkedni, lassanként szétröhögtek az agyunkat. Tü durák, bökött ilyenkor mellbe Jelena, cigarettájáról zakóm hajtókájára pottyant az addig dédelgetett kétcentis hamu.

Így aztán mindent túléltünk, Hans Beck urat óriásszivarostul, Javier Solana ötnapos szakállát és huncut mosolyát, továbbá azt a *zmrzlinára* hasonlító nevű cseh kollégát, aki jegyzetelt és jegyzetelt, majd mikor előadóink végre befejezték a tájékoztatást, ő még kérdezt és kérdezt. Évekkel rövidítette meg valamennyiünk életét.

Mire elkövetkezett a búcsúeste, már túl voltam azon, hogy a kivilágított brüsszeli városháza előtt visszarévedjek 1979-be, mikor Mihail Solohov *Szúgybá cselovéká* című opusát vettük oroszból a tagozatos tanterv szerint. Üvöltöttem, hogy Andrej Szákálov ucsásztvovál vá vtároj miravoj vájné... Ültünk az egyik melléktuca valamelyik arabus vendéglőjében, fenn az emeleten, és egy vad tekintetű pincér hordta fel a Jupiler söröket. Illetve egy idő után a vodkákat. A társaság uborkát is követelt, csak úgy, egy nagy tálban. Már senki sem érdekel, hogy maga Döminyik is megeresztette nyakendőjét, okos homloka veritékben úszott. Lengyelek fogták közre, és az európai gondolat egyik alappilléret, a közös bemákolást valósították meg véle karöltve, látható sikerrel.

Zmrzlina sárga nyakkendője kilógott a mellénye elé, állva szónokolt, hol csehül, hol franciául, hol oroszul.

De Jelena csak ült, fújta maga elé a füstöt, néha mormogott valamit. Ha kérdeztem, mi van, bosszúsan megvonta a vállát. Hát hagytam, s szép lassan kezdtem elpilledni.

Annál döbbenetesebb volt arra rebbenni fel, hogy Jelena egyszer csak kirúgja maga alól a széket, és a kis hajópadlós szoba közepére áll. Bakancsos lábát szétvetette, kezét csipőre vágta. És elkezdett énekelni. Reszelős, mély hangja eltűnt, helyette szép, zengő alt csendült fel, és dalolt, dalolt ebben a fura pózban megmerevedve. Szállt a fájdalommas bánatos ének, elnémitott mindenkit, az elmúlt egy hétben senki nem kapott ekkora figyelmet és tiszteletet, mint ez a fekete lány-fiú, akin csak az látszott, hogy valami végtelen saját szomorúságot dalol el nekünk, mert biztonságban érezheti magát: sose tudjuk meg, mi a titka.

Sokáig tartott a hujjogás és a taps.

– Ez egy zsidó kesergő – mondta aztán Jelena, ugyanabban a tartásban –, emberek búcsúzkodnak egymástól, akik tudják, soha többé nem látják egymást ebben a földi életben.

Visszaült a helyére, szembe velem, és ugyanúgy bámult a semmibe, mint az ének előtt. A háttérzaj megint erősödni kezdett. Mintha Döminyik is valami kósza dalba fogott volna a lengyelek segítségével, de ezt elnyelte a vihogás és székszörgés.

– Nem megyek vissza Moszkvába – szólalt meg egyszerre Jelena, és szénfekete szemével most úgy nézett rám, mintha mindez az én bűnöm volna.

– Miért? – kérdeztem, majd, mert olyan vicces gyerek vagyok, megismételtem oroszul is. – Pácsemú?

– Dá. Pácsemú – felelt Jelena. És elkezdett hozzám oroszul beszélni. A szemembe nézve, szépen, tagoltan és hosszan. Az összerakogatott szomorzsákból úgy sejtem, hogy az életét mesélhette el nekem. Szerepelt egy bábuska, egy górad, egy átyéc és egy bizonyos Igor. Ahogy Igor neve egyre többször elhangzott, Jelenának mindjobbán összeszűkült a szeme. Közben a körmére égett a cigaretta.

– Alig értettél valamit, ugye? – kérdezte Jelena, mikor a hosszú történet végére ért.

Bizonyára nagyon szánalmasan néztem rá.

– Tanultál volna meg oroszul, tü durák! – mondta, de most nem bökött mellbe, mint korábban annyiszor, és vad nevetése se csattant fel.

Miért, miért nem, a kezem automatikusan átnyúlt az asztal fölött, és megsimogattam Jelena csontos, kemény arcát. De alig értem a bőréhez, mintha megütöttem volna, elkapta a fejét, és szikrázó szemmel nézett rám. Ujjaim hegyén éreztem a sűrű borosta bökését, az éles szőrszalacskák végét. Végighúztam rajtuk a másik tenyeremet, mintha letörölném ezt az érintést.

– Tényleg az a szerencse, hogy semmit sem értettél meg – mondta néhány pillanattal később, és most hirtelen elmosolyodott. – Na, dászvidányija! – biccentett felém, miközben kivette a tálból az utolsó szem uborkát. – Ebben a kurvára egyesült Európában! – tette még hozzá, és egy fura, addig sose látott, kicsit zavart grimasszal az arcán nagy dobogva leszaladt a falépcsőn.

A névjegyem összegyűrögetve ott hevert az asztalon, a vodkás pohárka mellett.

De akkorra már csönd volt, mindenki bámult maga elé. Láttuk a múltat, ami szakasztott ugyanolyan volt, mint a jövőendő.